

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFEYE TARİHİ

ÜNİTE 2

İLKÇAĞ FELSEFESİ / DOĞA ÜZERİNE FELSEFE
Sokrates Öncesi Dönem

İLK ÇAĞ FELSEFESİ

İlk Çağ felsefesi, genel anlamda M.Ö. 700'lerden başlayıp M.S. 500'lere kadar olan dönemdeki felsefi gelişmeleri kapsamakta ve Antik Çağ felsefesi ile aynı anlamda kullanılmaktadır.

Mısır, Mezopotamya, İran, Çin ve Hint felsefeleri

Hindistan: Budha (Siddhartha Gautama) (MÖ 563-545)

Çin: Konfüçyüs (MÖ 551-479) / Lao-Tzu (MÖ 6. yüzyıl).

İran: Zerdüşt (MÖ 628-551)

Buna göre, ilk çağ felsefesi denildiğinde bütün bu felsefe gelenekleri ve süreçleri dahil olmaktadır.

Bu anlamda felsefe tarihi, İ.Ö. 15. yüz yıl İran'ına kadar uzanmaktadır. Öte yandan belli başlı felsefe tarihi kitaplarıysa genel bir yaklaşım olarak İlk Çağ felsefesi ile Antik Çağ felsefesini aynı anlamda ele almaktadırlar.

NEDEN İYONYA ?

- ☞ Tarım yönünden verimlilik ve iklim
- ☞ Grek yazısı adı verilen, Fenikelilerin Mısırdan alarak geliştirdikleri bir alfabe
- ☞ Coğrafi konumları
- ☞ İyon birliğinin kurulmasıdır. 12 Kıyı Şehir devleti bir anlaşmayla birleştiler.

İyonyalılar dönemlerindeki özgür ve halkın haklarını koruyan yönetimleri sayesinde baskı altında kalmadan bilim, ticaret vb. şeylere yönelmişlerdir.

Bu yaptıklarıyla dönemlerinde gelişmiş bir devlet anlayışıyla gelecekteki devlet anlayışlarına ilham kaynağı olmuşlardır.

İyonya dönemlerinde halkı baskı altına almayan çok az sayıdaki ülkeden biridir.

Ayrıca halkın benimsediği din ve tanrı anlayışları **antropomorfik** bir yapıda olması. (**insan biçimci**)

Buna tepki olarak doğal bilimin gelişmesi.

Hint ve Çin kültürü dışta bırakıldığında, MÖ 6. yüzyılda başlayıp MS 5. hatta 6. yüzyıla ünlü Romalı İmparator Justinianus'un Yunan felsefesini temsil eden son okul olan Atina Okulu'nu kapattığı 529 yılına kadar uzanan İlkçağ felsefesi veya Antik felsefe, Helenik felsefe veya Helenistik felsefe olarak ikiye ayrılır.

Buna göre, **Antik** dönem, dini düşünceden kopuşla, doğal olayların doğaüstü nedenler yerine yine doğal nedenlerle açıklanması gerektiği inancıyla başlarken;

Helenistik felsefe özellikle son dönemlerinde Yeni-Platoncu felsefede olduğu gibi dine yeniden yaklaşır ve mistik bir karakter kazanır.

En seçkin temsilcileri arasında Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi büyük filozofların bulunduğu ilkçağ felsefesinde, bilimle felsefe hep bir arada olmuş, başlangıçta **doğa** felsefesi ön plandayken, sonlara doğru **pratik** felsefe ağırlık kazanmıştır.

İlkçağ felsefesi, mitolojiden ya da çoktanrılı dinden kopuş ve doğal olayların yine doğal nedenlerle açıklanması gerektiği inancıyla başlamıştır.

Çağın Felsefesindeki Genel Özellikler

- » İlk döneminde Yunan Felsefesi hemen hemen bütünüyle dış doğaya, cisimlerin dünyasına yönelmiş olan bir doğa felsefesidir.

- ☞ Bundan sonra **insana** karşı uyanan ilgi klasik dönemin geniş sistemlerine yol açmıştır.
- ☞ Bu sistemlerde **Tanrı**, **insan** ve **doğa**, bir düşünce bağlantısı içinde kavranmak istenmiştir.

- ☞ Sistemli bağımsız ve kişiseldir.
- ☞ İnanca ve sezgiye değil akla dayalıdır.
- ☞ Mitolojiye çoktanrıcılığa tepkiyi dile getirir.
- ☞ Görünüşün, çokluğun, ilişkilerin, oluşların ardındaki değişmez olanı arar.
- ☞ Buna da birlik adını verirler.

Doğa Üzerine Felsefe / Sokrates Öncesi Dönem

Antik felsefenin Doğa Felsefesi veya **Presokratik** felsefe olarak sınıflanan bu ilk döneminde, felsefe **doğa** yada **varlık** felsefesi olarak belirmiştir.

Başka bir deyişle, felsefe ilk filozofların görüşlerinde, bir varlık felsefesi, varlık üzerine sistematik bir düşünüm olarak ortaya çıkmıştır.

» Bizim bugün kendilerini natüralistler ya da fizikçiler olarak sınıfladığımız ilk doğa filozofları, her şeyden önce bir **görünüş-gerçeklik** ayrımı yapmış ve görünüşlerin ya da fenomenlerin gerisinde, keyfilik ve gelişi-güzelliğin değil de **temel** ve **düzenli** bir yapının var olduğuna inanmışlardır.

(bozulma-düzen / çokluk-birlik / değişme-kalıcılık / görünüş-gerçeklik)

Presokratikler dış dünyaya baktıklarında bir çokluk gözlemlemişler ve bu çokluğun, ancak ve ancak onun kendisinden çıktığı ya da türediği bir birliğe indirgenebildiği zaman, anlaşılır hale gelebileceğini dolayısıyla açıklanabileceğini düşünmüşlerdir.

Çünkü tek tek bireysel varlıklardan meydana gelen bir çokluk, onların gözünde anlaşılamaz ve açıklanamaz bir şeydir.

Bundan dolayı, ilk doğa filozofları **arkhe** problemi üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Dış dünyadaki varlıkların kendisinden doğduğu ilk maddeyi belirlemeye çalışmıştır.

Onların deneysel imkanların yokluğunda, varlık ya da doğa üzerine spekülatif bir düşünce faaliyeti geliştirmeleri oldukça önemli ve kayda değerdir.

Presokratikler, kendi içinde dört döneme ya da okula ayrılırlar.

1

Bu dönem ya da okullardan birincisi, **monistik** bir kozmoloji ya da bir madde metafiziği geliştiren **İyonya Okulu**'dur.

2

İkincisi, maddeden çok form üzerinde duran ve bir sayı metafiziği geliştiren **Pythagorasçı Okul** olarak karşımıza çıkar.

-
- 3 İki karşıt bakış açısıyla temsil edilen iki ayrı gruptan meydana geldiği için bir okuldan ziyade dönem olarak karakterize etmek gerekir.

Söz konusu üçüncü dönem, bir yanıyla **Herakleitos**'un diğer yanıyla da **Parmenides** ve izleyicilerinin felsefesinden meydana getirdiği **Elea Okulu**'dur.

4

Dördüncü dönemde ise Plüralist bir metafizik geliştirmiş olan Empedokles, Demokritos ve Anaksagoras gibi filozoflar bulunur.

İyonya Okulu

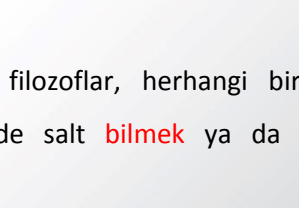
Felsefe tarihinin ilk okul veya düşünce geleneğini oluşturan İyonyalı filozoflar, **Thales**, **Anaksimandros** ve **Anaksimenes** olarak sıralanır.

İyonya veya Miletos Okulu, felsefenin ilk okulu olarak ortaya çıkarken, Batı Anadolu kıyılarındaki İyonya da Antik Yunan felsefesinin ilk merkezi olarak seçkinleşir.

Söz konusu
üç filozof,
mit kaynaklı
düşünce
kopuşu ve
felsefi
düşünüşe
geçiş
simgeleri.

Dünyayı açıklamanın biri doğaüstü güçlere gönderimle gerçekleşen **mitik** veya **mitolojik** diğeri ise **doğal** nedenlere başvurmaktan meydana gelen doğal yol olmak üzere, iki yolunun bulunduğunu kabul ettiğimizde Miletoslu doğa filozoflarının, mitolojik açıklama tarzına alternatif bir açıklama tarzı geliştirmiş ve böylelikle, felsefenin kendisini öne sürmesinin temsilcisi olmuş oldukları söylenebilir.

İkinci olarak bu filozoflar, herhangi bir çıkar, pratik amaç gözeterek değil de salt **bilmek** ya da anlamak için felsefe yapmışlardır.

Ayrıca bu dönem filozofları **monist** filozoflar olarak sınıflanırlar.

Bunun sebebi; onların maddeyi evrendeki tek gerçeklik olarak görmeleri, yani dış dünyayı meydana getiren çokluğun gerisinde bir birlik aramaları ve madde söz konusu olduğunda da daha sonraki plüralistler gibi, varlığın temeline birçok **arkhe** ya da maddi neden değil de tek bir madde yerleştirmeleridir.

Thales (Tales)

Sokrates öncesi dönemde M.Ö.624 ve M.Ö.546 yaşamış olan Yunanlı filozoftur.

Eski Yunan'ın Yedi Bilgelerinin ilki olduğu söylenir.

Birçok kişi tarafından felsefe ve bilimin kurucusu olarak düşünülür.

Elimize ulaşmış hiçbir metni yoktur.

*FELSEFİYİ BAŞLATMA SUÇUNU BİRİNE
YÜKLEMEMİZ GEREKİRSE, TALES'İ SEÇEBİLİRİZ*

Tales

"bilge" denen ilk kişiydi. İşlek Milet limanında yaşayan Tales politikacı, geometrici, astronom ve filozoftu. M.Ö. 585'teki güneş tutulmasını önceden haber verdiğine inanılır. Mitlerle değil, dünya ve yıldızların bilgisiyle ilgilendi. Pratik bir düşünürdü.

Lidyalılar ve Medes arasındaki savaşın altıncı yılında
Thales'in önceden tahmin ettiği güneş tutulması

Thales bu olayın ardından doğayı incelemeye başlamış, ve doğa felsefesiyle ilgilenen ilk **İyonya** okulunu kurmuştur.

Doğa üzerine ilk Thales konuşmuştur ve ileride özellikle kendisinden sonraki düşünürler için çok büyük bir önem taşıyacaktır.

Thales öncelikle başlangıcı ve sonu olmayan bir Tanrı kavramından söz etmiştir.

Ona göre Tanrı, iyi ve adildir (**dikaïos**) dolayısı ile insanların da öyle olmasını istemektedir.

Her şeyin Tanrı'larla (daimonlarla) dolu olduğuna inanmıştır.

Ona göre dünyada Tanrısal olmayan hiç bir şey yoktur.

Tanrısal gücü, mıknatıs taşındaki çekme kuvveti gibi bir hayat gücü (ruh) olarak yorumlamıştır.

TALES GİBİ YUNANLILARI BENZERSİZ YAPAN ŞEY, BİLİMLE BÜYÜYÜ
BİRBİRİNDEN AYIRMAYA ÇALIŞMALARI VE TANRI'YI DÜŞÜNMEK ZORUNDA
OLMADAN DÜNYAYI DÜŞÜNMEYE CESARET ETMELERİYDİ.

Tales'in günümüzde sudan
gözüken sorusu aslında
YENİ bir düşünce tarzının
işaretiydi

Bu ilk filozofların aradıkları,
şeylerin birliği.

Thales maddenin ilk ögesi (arkhe)
olarak suyu ileri sürmüştür.

Su ilk öge olduğundan dolayı toprağın suyun üzerinde bulunduğunu ve dünyanın su tarafından taşındığını söylemiştir.
(deprem)

Thales, görünüş-gerçeklik, çokluk-birlik ayrımı yaparak varlığa önce gelip sonra giden, sürekli değişme halindeki şeylerin ya da fenomenlerin gerçek olamayacağı sonucuna varmıştı.

Başka bir deyişle, "neyin gerçekten var olduğu" sorusunu yanıtlamanın yegâne yolu, onun gözünde birlik ile çokluk ya da görünüş ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi doyurucu bir biçimde ifade edebilmekten geçmekteydi.

O, buna göre, gözle görünen bireysel varlıkların ve değişmelerin oluşturduğu kaosu, çokluğun gerisinde akılla anlaşılabilir, kalıcı ve sürekli bir gerçekliğin var olduğuna inanmıştı.

Thales, çokluğun kendisinden türediği, çeşitliliğin gerisindeki bu birliğin "**su**" olduğunu öne sürmekteydi.

Anaksimandros (Anaximandros)

İlk filozoflardan ikincisi Anaksimandros'tur.

Thales'ten sonraki kuşakta ve onun öğrencisi olduğu bilinmektedir.

Güneş saatini bulduğu, ilk haritayı çizdiği söylenir. "Peri phusis / Doğa Üzerine"adlı denemesi bu alanda kaleme alınmış ilk deneme olarak bilinmektedir.

Anaksimandros da Thales gibi, arkhe sorunu üzerinde durmuştur.

O da var olanların kökeninin, ana maddenin ne olduğunu araştırmıştır. Ona göre ilk maddenin **sonsuz, tükenmez** olması gerekir, çünkü ilk madde sonsuz yaratmasında **sınırsız** ve **tükenmez** olduğunu gösteriyor.

Sonsuz kavramını ilk olarak açıkça belirleyip, bunu maddeye yükleyen Anaksimandros olmuştur.

Thales ilk maddeyi su ile, yani belli olan ve bilinen bir madde ile sınırlandırmıştı.

Anaksimandros'a göre ise, bunu yapamayız, çünkü her belli, belirli şey sonlu ve sınırlıdır, yani karşıtı ile sınırlandırılmıştır.

Sıcak soğuk ile, sıvı olan katı olanla, aydınlık karanlıkla, vb. sınırlandırılmıştır.

İki temel sorusu vardır;

- 1 Evrenin ana maddesi nedir?
- 2 Bu ana maddeden evren nasıl meydana gelmiştir?

Anaximandros için evrenin ana maddesi **Aperion**.

Aperion sınırsız, belirsiz demektir.

Aperion mekanca sınırsız ve her türlü nesnenin içinde kaynaşmış olarak bulunan, tükenmez bir kaynaktır.

Diğer bir özelliği belirsiz olmasıdır, yani algımıza konu olmayacak kadar niteliksizdir.

Anaksimandros Aperion kavramıyla, nesnelerin görünüşleri ile gerçekleri arasında bir ayrım ortaya koymuş olur.

Yine bu görüşle algı dünyasının ötesinde bir takım varlıkların olduğunu kabul eder.

Bu Platon'un idealarına giden yoldur, bu yolu Anaksimandros'un Aperion'u açmıştır.

Anaksimandros 'un en önemli özelliği, evreni saf akla dayandırarak açıklamaya çalışma çabasıdır.

Ortaya koyduğu en büyük problem **belirsiz** bir nesneden **belirli** olana nasıl geçildiğidir.

Anaksimandros **arkhe** kavramıyla duygusal verili olanı aşarak hedefi belli olan bir yönde metafizik bir kavrama doğru ilk adımı atmaktadır.

Anaksimenes (Anaximenes)

Milet Okulu'nun, bu ilk doğa felsefesi çıığırının
üçüncü ve sonuncu düşünürü olarak da
Anaximenes gösterilir.

Anaksimandros 'un öğrencisidir.

Anaximenes de arkhe sorunu üzerinde durur; o da, Anaksimandros gibi ana maddenin, bu varlık temelinin birlikli ve sonsuz olması gerektiğini söyler.

Ama bu sonsuz şeyi, o da Thales gibi belirli bir şeyle bir tutar: Ona göre ilk madde havadır.

Hava, sonsuz bir hava denizi olarak evreni kuşatır ve yer de bu hava denizinde düz bir tepsi gibi yüzer.

Anaximenes'in öğrettiğine göre:

Hava, yoğunlaşma ve gevşemesiyle çeşitli nesnelere dönüşür.

Genişlemesi ve gevşemesiyle ateş olur; yoğunlaşmasıyla rüzgarlar, bulutlar meydana gelir.

Bulutlardan su, sudan toprak, yüksek bir yoğunlaşma derecesinde de taşlar meydana gelir.

Böylece, ateş, sıvı ve katı–maddenin bu üç ana biçimi-
özü bakımından hep kendisiyle aynı kalan tek bir ana
maddenin çeşitli yoğunlaşma ve gevşeme evrelerinden
başka bir şey değildir.

Anaximenes'in iki anlayışı var ki felsefeye iki yeni görüş olarak girip yerleşmişlerdir.

1

Hava (soluk) olan ruhumuz -psykhe- bizi nasıl ayakta tutuyorsa, bunun gibi, bütün evreni (kosmos) de soluk ve hava sarıp tutar".

En basit haliyle "ruh" kavramını düşünce tarihinde ilk defa dillendirilmiş.

Nasıl hava –soluk- olan **ruh**, insanın vücudunu cansız bir madde olarak dağılmaktan koruyorsa, bunun gibi hava da evrenin bütünü, onun düzenini ayakta tutar.

Hava; canlı, canlandıran şey, etkin olan bir ilkedir.

- 2 Anaximenes, ana maddenin canlı olması gerektiğini düşünmekle, "**madde**" kavramının belirlenmesine doğru önemli bir adım atmış oluyordu.

Pythagorasçı Okul

İlkçağ Yunan felsefesinin ikinci okulu teolojik, bilimsel ve felsefi görüşleriyle seçkinleşmiş olan Pythagorasçı Okul'dur.

MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısında Güney İtalya'da, Kroton'da Pythagoras tarafından kurulmuş olan Okul, İlkçağ Yunan felsefesinde, İyonya'da kurulmuş olan **Doğu** geleneği karşısında, **Batı** geleneğini temsil eder.

Pythagorasçı Okul'un İyonya Okulu'ndan önemli bir farkı Pythagorasçı gelenek içinde yer alan

1

filozofların sadece bir felsefe okulundan ziyade **politik bir örgüt ya da cemaat** meydana getirmiş olmalarıdır.

Pythagorasçı Okul'un ikinci önemli özelliği, burada felsefeyi doğuran, felsefi düşünceyi yaratan motifin

2 değişmesidir.

Buna göre İyonya'da filozoflar, felsefeyle felsefenin bizatihi kendisi için uğraşır, salt anlamak ve bilmek amacıyla felsefe yaparlarken;

Başka bir deyişle, Doğu'da felsefenin temelinde salt **teorik** kaygı ya da ilgiler bulunurken, Pythagorasçılar felsefeyle salt **pratik** amaçlarla uğraşmışlardır. Burada amaç, anlamak ya da öğrenmekten ziyade **arınmak**; bilgi yoluyla **saflaşarak evren ruhuyla birleşmek** olmuştur.

Pythagorasçılarda, üçüncü olarak,

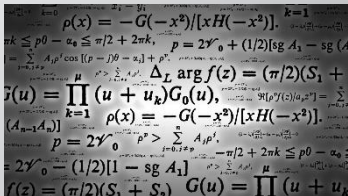
madde yerine form, nitelik yerine

3

nicelik, fizik yerine de matematik

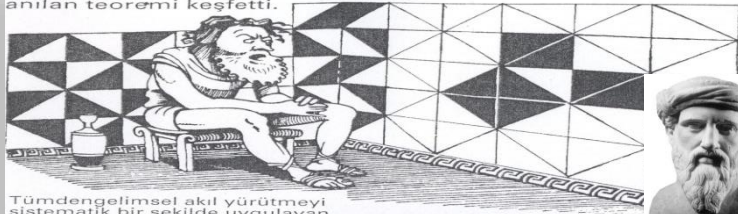
ön plana çıkmış olduğunu

söyleyebiliriz.

$$\rho(x) = -G(-x^2)/[xH(-x^2)], \quad k=1$$
$$\pi k \leq p^0 - \alpha_0 \leq \pi/2 + 2\pi k, \quad p = 2\psi_0 + (1/2)[\operatorname{sg} A_1 - \operatorname{sg} (A_1 - A_2)]$$
$$f(z) = \sum_{j=0}^{\infty} A_j z^j \cos[(p-j)\theta - \alpha_j] + \rho^p, \quad \Delta_L \arg f(z) = (\pi/2)(S_1 + S_2)$$
$$G(u) = \prod_{k=1}^{\infty} (u + u_k) G_0(u), \quad \Re[\rho^p f(z)/a_p z^p] = \sum_{j=0}^{\infty} A_j \rho^j \cos[(p-j)\theta - \alpha_j]$$
$$(A_{n-1} A_n) \quad \rho^p > \sum_{j=0, j \neq p}^{\infty} A_j \rho^j, \quad -\pi/2 + 2\pi k \leq p^0 - \alpha_0 \leq \pi/2 + 2\pi k$$
$$p = 2\psi_0 - (1/2)[1 - \operatorname{sg} A_1] \quad \rho^p > \sum_{j=0, j \neq p}^{\infty} A_j \rho^j, \quad \mu = \sum_{j=0}^{\infty} A_j \rho^j$$
$$f(z) = (\pi/2)(S_1 + S_2) \quad G(u) = \prod_{k=1}^{\infty} (u + u_k)$$

Pythagorasçılar, gerçekliğin çok farklı yön ve görünümelerini anlamamanın anahtarının **sayı**, oran ve dolayısıyla, **matematik** olduğu kavrayışlarıyla Batı felsefesi içinde Platonla güçlenip **matematiksel düşünme** geleneğinin başlatıcısı olan filozoflardır.

Bugün de onun adıyla
anılan teoremi keşfetti.

Tümdengelimsel akıl yürütmeyi
sistematik bir şekilde uygulayan
ilk kişiydi.

Tümdengelimsel akıl yürütme:
Apaçık bir öncülden yola çıkıp
mantıksal adımlarla ilerleyerek
apaçık olmayan bir sonuca
ulaşma.

**BU, BİLİME BÜYÜK BİR İVME VERDİ. NE VAR KI
APAÇIK DOĞRULARIN NELER OLDUĞUNU ARAŞTIRMAK
FİLOZOFLARI ÇAĞLAR BOYUNCA MEŞGUL ETTİ.**

Pythagoras (Pisagor)

Doğum yeri olan Sisam adasından M.Ö. 529'da Güney
İtalya'ya, Crotona'ya göç etmiştir.

(Okulu - **Mısır ve Babil** kahinleri - **Ezoterizm** - inisiye Delf'te, Mısır'ın
Teb ve Menfis kentlerinde)

Okula dinleyicilik ile başlanıyor başarılı olunursa matematikçiliğe geçiliyordu.

Okul aynı zamanda dini bir topluluk ve o zamanın politikasına oldukça egemendir.

SAYILARIN EVRENDE OYNADIĞI ROLÜN NE KADAR ÖNEMLİ OLDUĞUNU GÖSTEREN PİTAGOR BUNUNLA YETİNMEYEREK ŞÖYLE DEDİ:

RUH ÖLÜMSÜZ
BİR ŞEYDİR VE BAŞKA ŞEYLERE
DÖNÜŞÜR. VAROLUŞ KAZANAN HER ŞEY,
ELLİ BİR DÖNGÜ İÇİNDE YENİDEN DOĞAR.
HİÇBİR ŞEY BÜTÜNÜYLE
YENİ DEĞİLDİR

Pitagor'un matematikte gerçekleştirdiği ilerlemeler onu sayıların gücünü abartmaya götürdü. Oniki yüzlü düzgün cisimlerin bütün evrenin yapısını oluşturduğuna inanıyordu. Müzikteki buluşlarını kürelerin armonisiyle ilgili evrensel bir kuram haline getirdi.

PİTAGOR MATEMATİĞİN GÜZELLİK VE
KEŞİNLİĞİNDEN BÜYÜLENEN
SON FİLOZOF DEĞİLDİ

Ayrıca Pisagor "dünya'nın yuvarlak olduğu" keşfeden ilk kişi olduğu söylenir.

Pisagor, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ileri sürdüğü zaman oldukça sert tepkiyle karşılaşmıştır.

Heraklitos / Elea Okulu

Okulu temel alan bir sınıflamadan ziyade, bir probleme dayandırılan bu üçüncü dönem, bir okulun temsilcisi olarak değil de bireysel bir filozof olarak ortaya çıkan Herakleitos ile onun karşısında yer alan Elea Okulu filozoflarından, yani ünlü Parmenides'e ek olarak, Zenon, Melissos ve Ksenophanes gibi filozoflardan meydana gelir.

İki gruba göre de, gerek İyonyalılar, gerekse Pythagorasçılar daha ziyade çokluğun gerisindeki birliğe yönelmiş oldukları için gerçeklikteki **değişme** olgusunu açıklayamamış, bu olgunun hesabını gereği gibi verememişlerdi.

Onlar gerçekliğin kendisinden meydana geldiği kalıcı ve değişmez öge ile varlıktaki değişme olgusunu hiçbir şekilde uzlaştıramamışlardı.

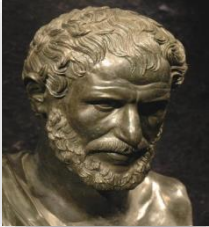
İşte bu çerçevede içinde değerlendirilmek durumunda olan Herakleitos ve Parmenides **değişme** problemi üzerinde yoğunlaşarak, evrendeki değişme olgusunu açıklamaya, **kalıcılık** ve **süreklilik** gerçeğiyle **değişme** gerçeğini uzlaştırmaya çalışmışlardır.

Görüşleri birbirlerine taban tabana zıt olan bu iki filozof ya da okulu aynı başlık altında birleştiren ilk ve en önemli husus, değişim hususunda geliştirmiş oldukları felsefedir.

Herakleitos'un rasyonalizmi Elea Okulu filozoflarından çok daha ileri bir düzeye taşınır.

Parmenides ve izleyicileri varlık problemini tümdengelimsel bir akıl yürütme süreciyle ele alırken, doğaya ilişkin ampirik ya da gözleme dayalı araştırmanın kaydedebileceği bir ilerlemenin bir **yanılsama** olduğu sonucuna varmışlardı.

Herakleitos

Anadolu'da Efes'de yaşamıştır.

Batı felsefe tarihinde dinamik bir felsefi sistem ortaya koyan ilk kişidir.

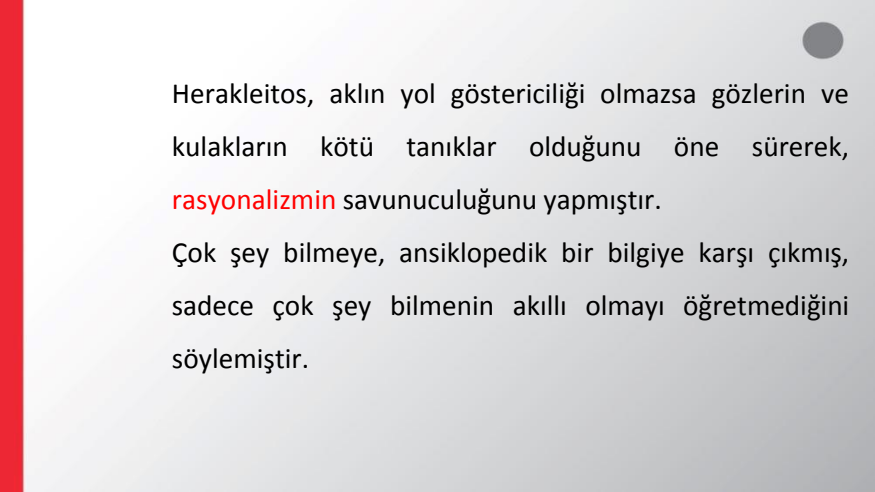
Heraklitos doğadaki her şeyin sürekli değişim içinde olduğunu öne sürmüştür.

Doğanın bilgisi için bu değişimi gözlemlemek gerekmekteydi.

Felsefe tarihinde Heraklitos'un genellikle değişmez bir ilkeden söz etmediği, ünlü bir nehirde iki kere yıkanılmaz deyişi gibi fragmanlarından bazı parçalar kullanılarak iddia edilmiş olmasına karşın Heraklitos'un her şeyde bulunan düzenleyici bir ilkeden söz etmektedir.

Bu ilke **Logos** 'tur.

Herakleitos, aklın yol göstericiliği olmazsa gözlerin ve kulakların kötü tanıklar olduğunu öne sürerek, **rasyonalizmin** savunuculuğunu yapmıştır.

Çok şey bilmeye, ansiklopedik bir bilgiye karşı çıkmış, sadece çok şey bilmenin akıllı olmayı öğretmediğini söylemiştir.

Herakleitos'un metafiziğinin en önemli tezi, hiç kuşku yok ki, **çatışma** ve **savaşın** her şeyin başı olduğu düşüncesidir.

Ona göre, karşıtların savaşı, varlık ya da oluşun tek ve en önemli koşuludur.

Zira bu savaş olmasaydı, hiçbir şey var olmayacaktı

Bundan dolayı, varlıkların doğuş ya da varlığa gelişi, birbirlerine karşıt olan ve dolayısıyla birbirlerini varlıkta tutan karşıtların çatışmasına bağlıdır.

Herakleitos kendisinden önceki filozofların boşu boşuna evrende kalıcılık ve süreklilik aradıklarını, oysa evrende kalıcılık bulunmayıp, mutlak bir değişmenin söz konusu olduğunu öne sürmüştür.

Herakleitos'te yeni olan taraf; evrenin birden bire bir oluş ve yok oluş olgusu olarak görülmesidir.

Milet okuluna göre evren özü somut olan bir şeyden; sudan ya da havadan yapılmıştır, her şeyin özünde bu maddeler bulunur.

Herakleitos ise **ateşi** ana madde yapmakla, varlıkların özde bir madde değil, bir olgu olduğuna dikkat çekmiştir.

Evren durmadan akan bir süreçtir, başı sonu olan bir değişmedir, hiç durmayan, bu değişme içinde kalan, sürüp giden hiçbir şey yoktur.

Herakleitos

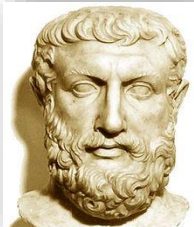
M.Ö. 500 dolaylarında yaşayan Herakleitos her şeyin akış halinde olduğunu söylüyordu. Ama dünyada denge olmasını sağlayan evrensel bir adalete de inanıyordu. Bu çok karmaşık bir fikirdi! Herkesin aradığı temel öge konusunda Herakleitos'un seçimi ATEŞti. Ona göre evrenin merkezinde hiçbir zaman sönmeyen bir ateş vardı...

MODERN BİLİMSEL
FİKİRLERİN BİR BASKA
ÖNGÖRÜSÜ

“Panta rei” her şey akar: Bu onun ana görüşüdür. İşte ateşin ilk madde (arkhe) olduğu düşüncesine de Herakleitos buradan varmaktadır.

Parmenides

Parmenides, doğa filozoflarından sayılmakla birlikte Antik Yunan felsefesinde **rasyonalizm** geleneğinin ilk filozoflarından biridir.

Parmenides'e göre, evrende değişen hiçbir şey yoktur.

Gerçeklik, yani varlık, mutlak anlamda birdir, kalıcıdır, süreklidir, yaratılmamıştır, yok edilemez;

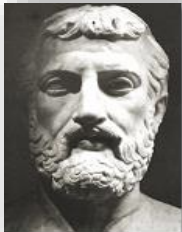
o ezeli ve ebedidir; onda hareket ve değişme yoktur.

Onun birinci görüşü, bir takım mantıksal çıkarsamalarla evrende değişimin olmadığını kanıtlamaya çalışır. Gerçeklik ebedi ve değişmez olan, yaratılmamış ve yok edilemez olan, sürekli ve kalıcı olan birdir.

Varlık, parçalı değil bir bütündür, hareket ve değişim söz konusu değildir.

Zenon (Xenon)

Kıbrıslı Zenon, Stoa Okulunun kurucusudur.

Ona göre, gerçek olan her şey maddidir.

Fakat evren, pasif bir maddeden oluşmamıştır.

Değişen bir yapısı olan düzenli bütün olan evrendeki pasif maddeden başka, doğadaki düzenleyici, aktif öğeyi temsil eden bir güç daha vardır.

Bu aktif güç, maddeden farklı değildir, ancak maddenin değişik bir görünümüdür.

O, hava akıntısı ya da nefes gibi, sürekli olarak hareket eden ince bir şeydir.

Zenon bu gücün **ateş** olduğunu söyler; ona göre, bu ateş var olan her şeye yayılır.

Bu maddi ateşin en temel özelliği akıldır.

Bu ateş, evrendeki en yüksek varlık türüdür.

Zenon'a göre, Tanrı her şeydir.

Yani, Tanrı bireyleri birbirleriyle birleştiren ateş ya da sıcak nefestir.

Tanrı'nın ateş ya da rasyonel bir güç olduğunu söylemek, doğaya aklın ve akıl ilkesinin egemen olduğunu söylemekten başka bir şey değildir.

Madde kendisinde bulunan bu akıl ilkesine göre davranır.

Plüralistler

Plüralist filozoflar **Empedokles**, **Anaksagoras**, **Leukippos** ve atomcu **Demokritos**'tur.

Onların plüralizmi ifadesini, bu filozofların kendilerinden önce yaşamış filozofların monizminden, yani varlığın temeline tek bir arkhe koyan yaklaşımlarından farklı olarak, ikiden fazla arkheye yönelmelerinde bulur.

Plüralizm kendisini, Empedokles'te kendisinden doğduğu
dört kök maddeyle,
Anaksagoras'ta sonsuz sayıda tohum,
Atomcu Okulda ise sonsuz sayıda atomla gösterir.

Plüralistler Eleacı terimlerle tanımladıkları çok sayıda temel arkhe ya da varlığın varoluşunu öne sürüp, bunları gerçeklik olarak tanımladıktan sonra, bütün bir çokluk ya da görünüşler dünyasını söz konusu çoğul gerçekliklerle açıklamışlardır.

Plüralist filozoflar, Parmenides'in değişmeyi inkâr eden güçlü felsefi argümanlarıyla Herakleitos'un veya sağduyunun değişmeyi dış dünyanın en temel ve açık olgusu olarak değerlendiren bakışı arasında bir uzlaşmaya gitmek zorunda kalmışlardır.

Buna göre Parmenides'in Varlıkla ilgili hemen tüm önerme ya da görüşlerini kabul ederler.

Varlık, basit olup ezeli ve ebedidir; yani yaratılmamıştır ve yok edilemezdir. Bu anlamda Varlık hiçbir şekilde değişmez.

Plüralistler, işte bir yandan Varlıkla ilgili bu tezleri tasdik ederken, diğer yandan da değişmeyi apaçık bir olgu olarak kabul ederler ve bu uzlaşmayı, plüralist bir hipotezle ifade ederler.

Buna göre dış dünyadaki değişme, kendileri basit, ezeli-ebedi ve değişmez olan ilk madde ya da öğelerin değişik oranlarda bir araya gelerek, kompleks cisimleri meydana getirişiyile açıklanır.

Plüralist filozofların önemli bir diğer yeniliği de onların ilk kez olarak, dış dünyaya ilişkin açıklamada **fail neden**in ya da **fail neden**li açıklamanın önemini fark etmelerinden kaynaklanır.

Başka bir deyişle, fail nedenli açıklamanın önemini vurgulayan Empedokles ve Anaksagoras gibi filozoflar, ilk doğa filozoflarının, kendi hareketini kendisinin açıklayacağı canlı bir madde anlayışına karşı çıkıp, ezeli fakat cansız maddeyi harekete geçirecek bir **dış güç** arayışı içinde girmişlerdir.

Söz konusu fail güç, Empedokles ve Anaksagoras'ta varolanlara ya da maddeye içkin değil de aşkın; kendi içinde maddi değil de tinsel bir güç olarak tasarlanmıştır.

Bu düşünce daha çok insanla ilgilenen yeni bir felsefi yapılanmanın geçiş dönemine işaret etmektedir.

| TEŞEKKÜRLER